

bermula pada abad ke-17. Maka ia diambil daripada bahas bahasa Inggeris yang membawa makna bahawa ia merupakan sebuah negara yang berdaulat dan bersifat suatu kerajaan. Dalam konteks ini, ia merujuk kepada kerajaan Selangor yang mempunyai kedaulatan sendiri dan berdaulat. Jadi, ia bukanlah sebuah negara tetapi ia juga merupakan sebahagian daripada kerajaan Selangor. Jadi, ia bukanlah sebuah negara tetapi ia juga merupakan sebahagian daripada kerajaan Selangor. Jadi, ia bukanlah sebuah negara tetapi ia juga merupakan sebahagian daripada kerajaan Selangor.

Data Terkini Jumpaan Numismatik Kesultanan Melayu Selangor

oleh

MOHD SUPIAN BIN SABTU*

Abstrak

Kajian numismatik di Selangor telah menemukan pelbagai penemuan yang menarik melalui penyelidikan secara arkeologi. Berdasarkan data arkeologi dan sejarah, perkembangan numismatik di Selangor dapat dibahagikan kepada tiga iaitu syiling, tampang dan berbentuk simbol. Data terkini telah menemukan mata wang zaman pemerintahan Sultan Ibrahim Shah (1770-1826) yang secara tidak langsung menunjukkan bahawa baginda merupakan satu-satunya sultan di Selangor yang dominan dalam menghasilkan mata wang.

Kata kunci: numismatik, Sultan Ibrahim Shah, wang tampang, Selangor.

Pengenalan

Data kajian numismatik di negeri Selangor tidak banyak yang dapat diperkatakan. Hal ini kerana berdasarkan kepada bukti, hanya Sultan Ibrahim Shah (1770-1826) sahaja yang pernah menghasilkan mata wang. Sultan lain masih belum ditemui buktinya. Walau bagaimanapun perkembangan secara kronologi mata wang yang pernah beredar di negeri Selangor sebelum ini dapat di bahagikan kepada dua iaitu berbentuk syiling dan tampang.¹ Bukti terkini yang telah ditemui di

* Jabatan Sejarah Fakulti Sastera dan Sains Sosial Universiti Malaya.

1 Mata wang tampaang merupakan bentuk seperti piramid dan dikenali juga dengan nama duit topi. Mata wang ini diguna dengan meluas di negeri yang pernah menghasil timah seperti Perak, Pahang, Negeri Sembilan dan Selangor. Mata wang ini juga pernah digunakan untuk menjelaskan

Kampung Lubuk Jaya, Kuala Selangor oleh Unit Penyelidikan dan Pembangunan, Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT) sekitar tahun 2011 telah menyumbang kepada dapatan terkini berhubung dengan kajian numismatik di Selangor. Bukti yang paling ketara adalah terdapatnya mata wang berbentuk geometris, binatang dan mata wang Sultan Ibrahim Shah (1770-1826) yang pernah diguna pakai secara meluas di Selangor. Secara umum, data numismatik Sultan Ibrahim Shah tidak pernah ditemui di tapak gali cari arkeologi melainkan daripada koleksi pengumpul numismatik sahaja. Pada kesempatan ini perbincangan akan ditumpukan kepada 12 mata wang yang telah ditemui di tapak ini.

Mata Wang Berhias Geometris

Mata wang ini ditemui pada permukaan trench NE 1.6. Mempunyai hiasan pada kedua-dua bahagian permukaan dan belakang. Mempunyai berat 5.0 gm dengan diameter sekitar 23 mm. Bentuk hiasan adalah suluran bunga teratai. Pada bahagian tengah mempunyai lubang dan diperkirakan untuk tujuan sebagai uncangan. Sebagai perbandingan mata wang jenis ini mempunyai persamaan dengan mata wang yang beredar pada zaman Kesultanan Melayu Perak. Pada bahagian tepi terdapat kesan penggunaan acuan.² Artifak ini telah diberikan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/1.³

Foto 1: Hiasan mata wang dengan suluran bunga.
(Foto dengan izin PADAT)

cukai air. Untuk keterangan lanjut silarujuk William Shaw and Mohd Kassim Haji Ali, *Tin 'hat' and Animal Money*, Kuala Lumpur: Muzium Negara, 1970, hlm. 10-15: lihat Mohd Supian Bin Sabtu, "Mata Wang, Numismatik dan Arkeologi: Satu Kesinambungan Budaya", *PURBA*, Bil. 25, 2006, hlm. 25-30: dan lihat juga *The Currency Legacy*, Kuala Lumpur: Bank Negara Malaysia, 1989, hlm. 6-7.

- 2 Lihat foto 1. Artifak ini adalah koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT).
- 3 Dalam gali cari arkeologi, kod tapak adalah penting dan ia adalah rekod merujuk kapada tahun dan tempat kajian dilakukan. Untuk kod *KLJ/MP/KS/11-12/1* merujuk kepada *Kampung Lubuk Jaya/Mukim Pasangan/Kuala Selangor/Bulan 11-12/Bilangan artifak*.

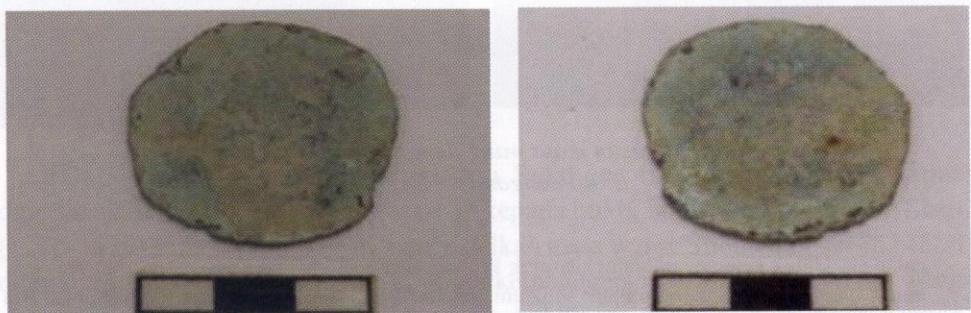
Kedua, adalah mempunyai bentuk garis lurus pada kedua-dua bahagian permukaan. Data ini juga menunjukkan mempunyai persamaan dengan bentuk yang berkembang di Kesultanan Melayu Perak. Mata wang ini mempunyai berat 4.7 gm dengan diameter sekitar 20 mm. Ditemui pada bahagian permukaan trench (tidak dinyatakan). Berdasarkan kepada bentuk mata wang ini ianya dihasilkan menggunakan acuan.⁴ Artifak ini telah diberikan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/10.

*Foto 2: Hiasan mata wang dengan kesan garis
(Foto dengan izin PADAT)*

Mata Wang Tidak Dapat Ditafsir

Terdapat tiga mata wang yang tidak dapat ditafsir kerana kesan tanah yang melekat di permukaannya terlalu padat. Pertama, ia mempunyai kesan warna kehijauan pada bahagian permukaan. Keadaan menunjukkan seakan kehadiran unsur tembaga (material mata wang berkenaan). Mempunyai berat sekitar 2.4 gm dengan diameter sekitar 20 mm. Diduga bukan mata wang tempatan. Ditemui di dalam trench NE 1.6 pada kedalaman spit 2. Artifak ini telah diberikan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/3b.⁵

*Foto 3: Mata wang dengan kesan tembaga.
(Foto dengan izin PADAT)*

-
- 4 Lihat foto 2. Artifak ini adalah koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT).
 - 5 Lihat foto 3. Artifak ini adalah koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT).

Kedua, juga merupakan mata wang dengan kesan hijau (tembaga) tetapi saiznya lebih kecil berbanding dengan sebelumnya. Ia diperbuat dengan cetakan dan diduga bukan mata wang tempatan. Mempunyai berat 3.0 gm dengan diameter sekitar 15 mm. Ditemui di dalam trench NE 1.6 pada kedalaman pada spit 1. Artifak ini telah diberikan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/2.⁶

Foto 4: Mata wang dengan kesan tembaga dan tidak dapat dibaca
(Foto dengan izin PADAT)

Ketiga, adalah mata wang yang mempunyai kesan diperbuat daripada acuan kerana terdapat kesan berlapis pada bahagian tepi. Artifak ini agak tebal dengan keseluruhan berat adalah 7.7 gm dan ukuran diameter 18 mm. Ditemui di dalam trench NE 1.6 pada kedalaman pada spit 2. Artifak ini telah diberikan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/3a.⁷

Foto 5: Mata wang keadaan tebal dan tidak dapat dibaca.
(Foto dengan izin PADAT)

6 Lihat foto 4. Artifak ini adalah koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT).

7 Lihat foto 5. Artifak ini adalah koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT).

Mata Wang Berbentuk Tampang (Topi)

Mata wang ini mempunyai pelbagai bentuk dan menariknya temuan di tapak ini jelas menunjukkan ia adalah perkembangan awal mata wang tampang atau piramid. Hal ini diperkuat berdasarkan bentuknya yang berbentuk topi dan ia merupakan tahap awal tampang. Mata wang ini mempunyai berat sekitar 17.9 gm dengan ketinggian sekitar 1 cm. Ditemui di permukaan tanah (tiada nama trench) artifak ini telah diberikan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/11.⁸

*Foto 6: Mata wang tampang (topi). Foto pada bahagian dasar
(Foto dengan izin PADAT)*

Mata Wang Binatang

Mata wang ini amat sukar ditemui di Tanah Melayu. Walau bagaimanapun di Johor, artifak ini mempunyai kepelbagaian bentuk dan saiz. Berdasarkan kepada bentuk, artifak ini dihasilkan dengan menggunakan acuan setangkup kerana terdapat kesan garis pada bahagian belakang artifik. Juga diberikan kesan sisik ikan pada bahagian badan.⁹ Artifak ini mempunyai berat 11.5 gm dengan panjang 4.5 cm sementara tinggi 0.6 cm. Ditemui pada spit 2 trench NE 1.5 dan diberikan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/4.¹⁰

*Foto 7: Mata wang binatang.
(Foto dengan izin PADAT)*

-
- 8 Lihat foto 6. Artifak ini adalah koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT).
 - 9 Sebagai perbandingan artifak kategori ini boleh dirujuk pada koleksi Muzium Kota Tinggi, Johor. Mata wang ini dipercayai tersebar dengan meluas di Tanjung Pinang, Riau dan digunakan kemidiannya secara meluas di Nusantara sekitar abad ke-19 M.
 - 10 Lihat foto 7. Artifak ini adalah koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT).

Mata Wang Sultan Ibrahim Shah (1770-1826)

Mata wang pertama yang di temui amat jelas dibaca iaitu pada permukaan hadapan dengan perkataan سری سلطان ابراهیم شاہ (۱۷۷۰-۱۸۲۶) Seri Sultan Ibrahim Shah yang disusun dalam empat baris. Sementara pada permukaan belakang dengan perkataan دارالحسن سلطان ابراهیم شاہ (?) Selangor Darul Ehsan¹¹ yang disusun dalam lima baris. Pada bahagian sekeliling mata wang ini dihiasi dengan gerigi dan terdapat kesan penggunaan acuan. Mata wang diduga diperbuat dengan menggunakan timah. Mempunyai berat 8.6 gm dengan diameter sekitar 26 mm. Ditemui pada permukaan tanah (tiada nama trench) dan diberikan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/12.¹²

*Foto 8: Mata wang Sultan Ibrahim yang jelas dapat dibaca tulisannya pada kedua-dua bahagian.
(Foto dengan izin PADAT)*

Kedua, Berdasarkan kepada pengamatan memperlihatkan ciri yang sama dengan mata wang sebelumnya dan mempunyai maksud yang sama. Pada bahagian permukaan terdapat huruf ن pada baris kedua yang merujuk kepada perkataan Sultan dan pada baris kempat terdapat huruf seakan ه yang merujuk kepada (۱۷۷۰-۱۸۲۶) Shah. Keseluruhannya permukaan ini mempunyai maksud سری سلطان ابراهیم شاہ (۱۷۷۰-۱۸۲۶) Seri Sultan Ibrahim Shah yang disusun dalam empat baris. Sementara pada bahagian permukaan belakang terdapat huruf هضن .. yang

11 Walaupun ada kalangan sarjana berpendapat ia adalah perkataan *Darul Khusus*, tetapi perlu dilihat dalam konteks yang lebih luas. Hal ini didorong oleh jumpaan mata wang baginda yang terlalu terbatas jumlahnya sehingga tidak dapat dibuat perbandingan perkataan pada setiap mata wang yang pernah dikeluarkan oleh baginda. Kemungkinan perkataan Selangor *Darul Ehsan* turut dihasilkan bersama dengan perkataan *Darul Khusus*. Hal yang tidak boleh dikesampingkan sekiranya mata wang baginda ada yang berkemungkinan turut berperanan sebagai memperingati sesuatu peristiwa. Walau bagaimanapun ia masih memerlukan kajian lanjut.

12 Lihat foto 8. Artifak ini adalah koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT).

merujuk kepada perkataan Se.. Selangor Darul Ehsan?. Mata wang ini mempunyai berat sekitar 12.9 gm dengan diameter sekitar 26 mm. Ditemui pada permukaan tanah (tiada nama trench) dan diberikan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/9.¹³

Foto 9: Mata wang Sultan Ibrahim yang jelas dapat dibaca tulisannya pada kedua-dua bahagian.
 (Foto dengan izin PADAT)

Ketiga, adalah mata wang yang diperkirakan juga merujuk kepada Sultan Ibrahim Shah. Hal ini merujuk kapada bahagian permukaan yang terdapat perkataan yang merujuk kepada kepada huruf سلطان **سلطان** yang juga perkataan سری سلطان **(?) سری سلطان** yang merujuk kepada Shah. Keseluruhan perkataan adalah سری سلطان **(?) سری سلطان**. Seri Sultan Ibrahim Shah yang disusun dalam empat baris. Pada bahagian permukaan belakang pula walaupun tidak dapat dibaca diperkirakan adalah سلطان دارال إحسان **(?) سلطان دارال إحسان**. Mata wang ini mempunyai berat sekitar 8.2 gm dengan diameter sekitar 26 mm. Ditemui pada permukaan tanah (tiada nama trench) dan diberikan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/8.¹⁴

Foto 10: Mata wang yang diduga adalah keluaran Sultan Ibrahim Shah berdasarkan tipologi.
 (Foto dengan izin PADAT)

13 Lihat foto 9. Artifak ini adalah koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT).

14 Lihat foto 10. Artifak ini adalah koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT).

Keempat, adalah mata wang yang turut diperkirakan dihasilkan semasa pemerintahan Sultan Ibrahim Shah. Dapatan ini berdasarkan kepada kepada tipologi yang mempunyai persamaan dengan mata wang baginda sebelumnya. Contoh yang paling ketara adalah pada bahagian permukaan terdapat perkataan سلطان sultan dan juga perkataan شاه yang merujuk kepada Shah. Keseluruhan perkataan adalah (صَرِيْقُ سُلْطَانِ اِبْرَاهِيمَ شَاهِ) (6). Pada bahagian permukaan belakang pula walaupun tidak dapat dibaca diperkirakan adalah (?) سلاعور دارال حضن - Se.. Selangor Darul Ehsan?. Mata wang ini mempunyai berat sekitar 9.0 gm dengan diameter sekitar 26 mm. Ditemui pada permukaan tanah (tiada nama trench) dan diberikan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/6.¹⁵

Foto 11: Mata wang yang diduga adalah keluaran Sultan Ibrahim Shah dengan perkataan سلطان sultan dan juga perkataan شاه yang merujuk kepada Shah pada bahagian permukaan hadapan.
(Foto dengan izin PADAT)

Kelima, adalah mata wang yang juga diperkirakan dihasilkan semasa pemerintahan Sultan Ibrahim Shah. Jika diamati dengan teliti didapati pada bahagian permukaan terdapat perkataan حضن yang merujuk kepada Ehsan (Darul Ehsan). Perkataan ini terdapat pada bahagian dasar di belakang mata wang berkenaan. Diperkirakan ia membawa maksud (?) سلاعور دارال حضن - Se.. Selangor Darul Ehsan?. Sementara pada bahagian permukaan masih mengekalkan perkataan (صَرِيْقُ سُلْطَانِ اِبْرَاهِيمَ شَاهِ) (6). Mata wang ini mempunyai berat sekitar 5.6 gm dengan diameter sekitar 26 mm. Ditemui pada permukaan tanah (tiada nama trench) dan diberikan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/7.¹⁶

15 Lihat foto 11. Artifak ini adalah koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT).

16 Lihat foto 12. Artifak ini adalah koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT).

Foto 12: Mata wang yang diduga adalah keluaran Sultan Ibrahim Shah dengan perkataan دارالإحسان yang merujuk kepada Ehsan (Darul Ehsan).
(Foto dengan izin PADAT)

Kesimpulan

Secara keseluruhan perkembangan numismatik di Selangor dapat dibahagikan kepada tiga yang utama iaitu syiling, tampang dan berbentuk simbol. Data mata wang terkini yang paling menarik adalah jumpaan mata wang Sultan Ibrahim Shah (1770-1826). Mata wang ini telah menjadi bukti bahawa baginda merupakan satu-satunya sultan yang dominan dalam menghasilkan mata wang, terutama dengan memperkenalkan penggunaan nama Selangor Darul Ehsan. Walaupun ada kalangan sarjana berpendapat ia adalah berkataan Darul Khusus, tetapi perlu dilihat dalam konteks yang lebih luas memandangkan tiada jumlah yang banyak pernah dihasilkan untuk dilakukan perbandingan dari aspek perkataan atau kalimat yang merujuk kepada gelaran negeri Selangor yang pernah beredar pada ketika itu. Sungguh pun demikian, jumpaan di tapak penggalian Kampung Lubuk Jaya telah menjadi tipologi asas kepada penentuan dalam kajian numismatik di Selangor. Pendekatan ini telah diguna pakai dalam mengenal pasti jumpaan syiling Sultan Ibrahim Shah. Lima sampel yang telah ditemui di tapak ini merupakan satu-satunya jumpaan setakat ini yang pernah ditemui dalam jumlah yang banyak di Selangor.

Bibliografi

Sumber Pertama

Koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT) dengan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/1.

Koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT) dengan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/2.

Koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT) dengan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/3a.

- Koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT) dengan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/3b.
- Koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT) dengan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/4.
- Koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT) dengan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/6.
- Koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT) dengan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/7.
- Koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT) dengan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/8
- Koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT) dengan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/9
- Koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT) dengan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/10.
- Koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT) dengan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/11
- Koleksi Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor (PADAT) dengan pendaftaran KLJ/MP/KS/11-12/12.

Sumber Bertulis

Shaw, William and Mohd Kassim Haji Ali, *Tin 'hat' and Animal Money*. Kuala Lumpur: Muzium Negara, 1970.

Mohd Supian Bin Sabtu, "Mata Wang, Numismatik dan Arkeologi: Satu Kesinambungan Budaya", *PURBA*, Bil. 25, 2006.

The Currency Legacy, Kuala Lumpur: Bank Negara Malaysia, 1989.